

HANDBOEK

HANDELEN VAN LOKALE PRODUCTEN

IN HET GRENSGEBIED

VLAANDEREN-NEDERLAND

Europees Landbouwfonds
voor Plattelandsontwikkeling
Europa investeert
in zijn platteland

provincie
Oost-Vlaanderen

Het project Boergondische Buren wil samenwerking in het grensgebied van de gemeenten Hulst/Terneuzen in Nederland en het Belgische Waasland stimuleren. De streek- en hoeveproducten en het plattelandstoerisme in beide landen bieden heel wat opportuniteiten.

Voor je als ondernemer start of uitbreidt met zakendoen over de landsgrens, is het goed om de wet- en regelgeving voor de verkoop van hoeve- en streekproducten in het buitenland onder de loep te nemen. Mogelijk heeft een buitenlandse afzetmarkt gevolgen waar je nog niet onmiddellijk aan had gedacht?

Het Steunpunt Korte Keten maakte een lijst op van de belangrijkste wet- en regelgeving waar je mogelijk mee in aanraking kan komen tijdens (occasionele) verkoop buiten de eigen landsgrens, **wet- en regelgeving september 2022**, en bundelde de kennis in dit handboek.

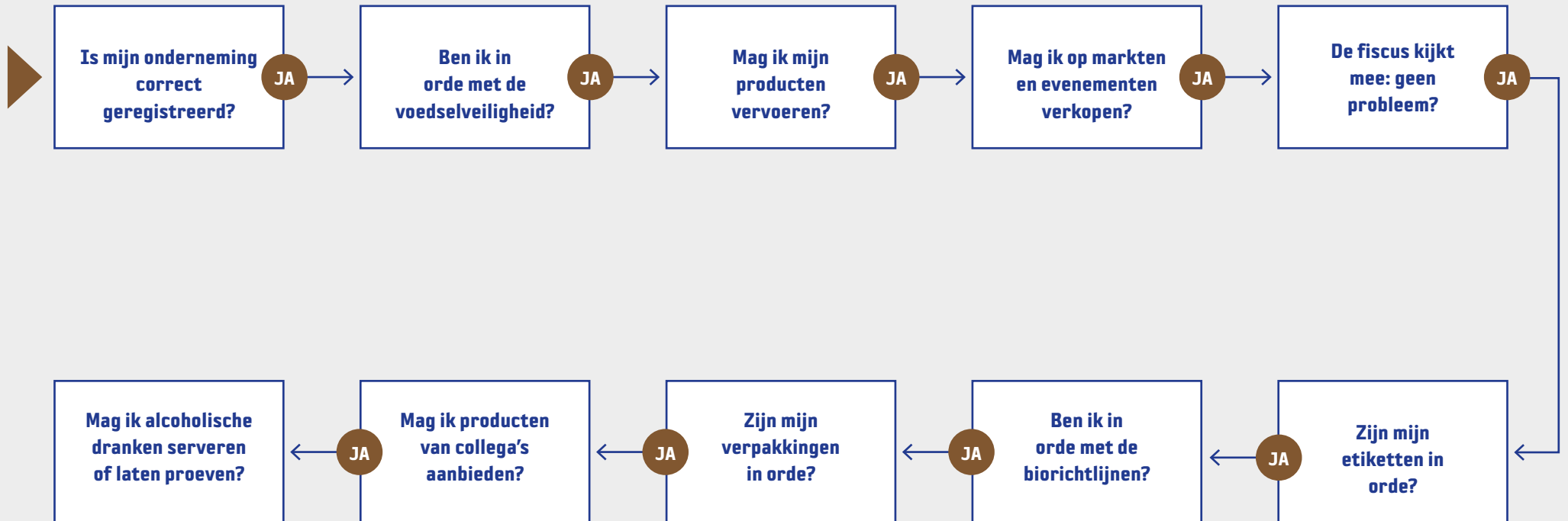
Het handboek is opgemaakt aan de hand van 2 praktijkvoorbeelden: Sofie als voorbeeld voor een Vlaamse onderneming, Klaas als voorbeeld voor een Nederlandse onderneming.

Deze handleiding werd met de grootste zorg samengesteld door Steunpunt Korte Keten met medewerking van SterraNova en Land & Co. De wetgeving kan echter heel snel evolueren. De wetgeving in deze handleiding belicht een aantal specifieke zaken m.b.t. handel van streek- en hoeveproducten in de grensregio Vlaanderen – Nederland. Ze ontslaat de ondernemer echter niet van algemene regelgevingen die op het bedrijf van toepassing zijn. Niets uit deze handleiding mag worden gekopieerd en/of verspreid zonder schriftelijke toestemming van de auteurs.

INHOUD

STAPPENPLAN

Sofie moet zich inschrijven in de KBO

Sofie moet een ondernemingsnummer hebben. Om dat te krijgen, moet ze meerderjarig zijn, haar burgerrechten bezitten en handelingsbekwaam zijn. Ze krijgt een ondernemingsnummer toegekend wanneer ze haar onderneming inschrijft in de Kruispuntbank van Ondernemingen (KBO). Dat kan via het sociaal secretariaat van haar keuze. Ze kan kiezen uit [deze lijst](#).

Voordat Sofie haar zelfstandige activiteit start, moet ze nagaan of ze btw-plichtig is. Zo ja, dan moet ze zich kenbaar maken bij de Algemene Administratie van de Fiscaliteit. Ze kan dit online doen, maar het ondernemingsloket kan dit – tegen betaling – ook voor haar doen.

Sinds de afschaffing van de vestigingwet in Vlaanderen moet Sofie geen basiskennis bedrijfsbeheer meer aantonen.

Klaas moet zich inschrijven in de KVK

Wanneer Klaas producten of diensten wil leveren aan derden en daar winst wil op maken, moet hij zich [inschrijven bij de KVK](#). Hij moet ook goed nadenken over zijn [bedrijfsomschrijving](#). Die geeft aan welke activiteiten hij doet als ondernemer. Op basis van die bedrijfsomschrijving wordt zijn [SBI-code](#) bepaald. De KVK geeft zijn bedrijfsgegevens door aan de belastingdienst. Als die Klaas' bedrijf als btw-ondernemer opneemt in de administratie, krijgt hij een omzetbelastingnummer en een btw-identificatienummer (btw-id).

De belastingdienst bepaalt ook of Klaas ondernemer voor de inkomstenbelasting is. Hij kan dit ook zelf nagaan via de [ondernemerscheck](#).

Sinds de afschaffing van de vestigingwet in Nederland heeft Klaas geen vestigingsvergunning meer nodig. Wel kan het zijn dat Klaas een omgevingsvergunning nodig heeft, bv. als hij met zijn bedrijf het milieu belast, (ver)bouwt, reclame aanbrengt of verantwoordelijk is voor de brandveiligheid in zijn winkel.

1 Je onderneming registreren

Zowel Sofie als Klaas zullen zich OOK respectievelijk in Nederland en België moeten laten registreren bij de centrale btw-administratie. In Nederland is het btw-kantoor in Heerlen bevoegd, voor België is dit Brussel. Zowel in Nederland als in België kan die registratie per post of online gebeuren. Noch Sofie noch Klaas hoeven zich effectief te verplaatsen naar het kantoor.

De toepassing van de normale btw-regeling brengt een aantal fiscale verplichtingen met zich mee. Omdat de normale btw-regeling moeilijk kan zijn voor kleine ondernemingen, bestaan voor hen enkele bijzondere regelingen:

- De [vrijstellingsregeling](#) voor kleine ondernemingen met een jaaromzet die lager ligt dan 25.000 euro (excl. btw). Die ondernemingen zijn vrijgesteld van het grootste deel van de btw-verplichtingen. In Nederland geldt de [kleine-ondernemersregeling](#) (KOR) voor vrijstelling van de btw. Je kunt gebruik maken van de KOR als je bedrijf in Nederland is gevestigd en je niet meer dan 20.000 euro omzet in 1 kalenderjaar hebt. Je moet de KOR vooraf aanvragen.

- De [forfaitaire regeling](#) voor ondernemingen met een jaaromzet van maximum 750.000 euro (excl. btw) die hoofdzakelijk met particulieren handelen en die actief zijn in welbepaalde bedrijfssectoren. Vanaf 1 januari 2020 is die regeling voorbehouden aan btw-plichtige natuurlijke personen. De forfaitaire regeling wordt de komende jaren afgebouwd.
- De [bijzondere landbouwregeling \(alleen van toepassing in Vlaanderen\)](#): Opgelet: Als de landbouwer handelingen verricht die van de bijzondere landbouwregeling zijn uitgesloten (bv.: de verkoop van verwerkte producten in de hoewwinkel), verliest hij in principe het voordeel van de landbouwregeling voor het gedeelte van zijn activiteit van landbouwonderneming. In dat geval moet hij voor al zijn activiteiten de normale btw-regeling toepassen (landbouwactiviteit en andere activiteiten).

Om gebruik te kunnen maken van een van die regelingen nemen Sofie en Klaas best contact op met hun belastingkantoor.

1 Je onderneming registreren

Meer info

<https://economie.fgov.be/nl/themas/ondernemingen/een-onderneming-oprichten/>
www.belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/bldcontentnl/themaoverstijgend/programmas_en_formulieren/aanmelding-onderneming-buitenland

Meer info

www.kvk.nl/advies-en-informatie/bedrijf-starten/bedrijf-starten-wat-moet-je-regelen/
<https://ondernemersplein.kvk.nl/landeninformatie/belgie/>
www.belastingdienst.nl
[Omgevingsvergunning aanvragen | Ondernemersplein - KVK](#)

Als ondernemer kun je in Europa profiteren van de eengemaakte EU-markt. Dat betekent dat je de meeste producten onbeperkt naar andere EU-landen kunt vervoeren zonder dat je daarvoor extra moet betalen. We noemen dat vrij verkeer van goederen. Maar voor bepaalde goederen, zoals **accijnsgoederen**, gelden aanvullende regels (**zie hoofdstuk 10**). Ook de **btw-verplichtingen** kunnen verschillen, afhankelijk van wat je verkoopt, aan wie en waarheen de goederen worden vervoerd. Beide thema's worden verder in deze brochure behandeld.

Met een inschrijving in respectievelijk de KBO of KVK kunnen Sofie en Klaas ook over de grens zakendoen. Ze hoeven zich dus niet nog eens in te schrijven in het andere land.

Sofie moet zich kenbaar maken bij het FAVV

Sofie moet zich in Vlaanderen laten identificeren bij het FAVV. Hiervoor zijn verschillende opties mogelijk. Afhankelijk van wat Sofie wil gaan doen, zal de identificatie verschillend zijn:

- Indien Sofie alleen haar eigen groenten of fruit wil gaan verkopen, moet ze alleen haar productieactiviteit registreren en kan ze haar eigen onverwerkte producten verkopen aan andere operators in de voedingssector (B2B) of aan de eindconsument (B2C). Sofie behoort dan tot de primaire sector.
- Wil Sofie haar groenten/fruit eerst nog verwerken en die producten voornamelijk rechtstreeks aan de eindconsument leveren, dan moet ze over een toelating beschikken voor die verwerkingsactiviteit. Sofie behoort dan tot de distributiesector.
- Wil Sofie ook producten aankopen bij collega's en die producten doorverkopen aan de eindconsument, dan wordt ze detailhandelaar en behoort ze ook tot de distributiesector.
- Wil Sofie dierlijke producten verwerken en voornamelijk aan professionele afnemers leveren, zal ze een erkenning moeten aanvragen. Sofie zal dan deel uitmaken van de transformatiesector.

Klaas moet zich kenbaar maken bij de NVWA of het COKZ

Klaas zal zich – afhankelijk van zijn activiteit – bij de NVWA of COKZ moeten laten registreren of een erkenning aanvragen.

Klaas heeft minimaal steeds een registratie nodig. Een erkenning heeft hij alleen nodig als hij levensmiddelen van dierlijke oorsprong of kiemgroenten produceert. Ook als zijn bedrijf levensmiddelen van dierlijke oorsprong hanteert of opslaat, is soms een erkenning nodig. Om te weten of hij alleen een registratie of ook een erkenning nodig heeft, kan Klaas deze [beslisboom](#) raadplegen.

Opgelet:

Klaas hoeft geen erkenning bij de NVWA aan te vragen wanneer hij levensmiddelen van dierlijke oorsprong voor menselijke consumptie verwerkt en

- als hoofdactiviteit B2C levert én
- als nevenactiviteit B2B levert aan andere detailhandelszaken én die levering marginaal, lokaal en beperkt is.

Opgelet:

Als Klaas' bedrijf alleen een registratie heeft maar geen erkenning, mag Klaas niet leveren aan andere bedrijven die een erkenning hebben (B2B). Klaas kan bv. dus niet leveren aan een Nederlandse slagerij die een erkenning heeft.

Wil Klaas ook zuivelproducten bereiden of opslaan (kaas, boter, dagverse zuivel of ontvangen van boerderijmelk), moet hij zich – afhankelijk van zijn activiteit – laten registreren of laten erkennen door het COKZ. Zuivelbedrijven die zijn geregistreerd bij het COKZ hoeven zich niet ook nog bij de NVWA te laten registreren, die gegevens worden automatisch gedeeld.

2 Je wil in orde zijn met de voedselveiligheid

Meer info

www.favv-afsca.be/professionelen/erkenningen/

Meer info

www.nvwa.nl/onderwerpen/erkenningen-registraties-en-vergunningen/aanvragen-en-informatie-per-bedrijfstype-product-of-activiteit/levensmiddelen-registratie-en-meer/levensmiddelen-aanvragen-registratie-en-meer

www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/voeding/voedselveiligheid-in-nederland

cokz.nl/procedure-registratie-en-erkenning-z1/

Inkopen van ingrediënten/producten

Wanneer Sofie en Klaas ingrediënten van (buitenlandse) leveranciers willen gebruiken of producten van collega's willen aankopen, moeten die leveranciers/collega's 'gekend zijn' bij het FAVV/NVWA en COKZ.

Sofie en Klaas kunnen dat nagaan door Belgische leveranciers/collega's op te zoeken op Foodweb www.foodweb.be/operator/Public/SearchOperator.aspx. Voor Nederlandse leveranciers kan dat op e-cert <https://e-cert.nl/zoekfunctie-erkende-bedrijven> of www.nvwa.nl/onderwerpen/erkenningen-registraties-en-vergunningen/overzicht-bedrijven-met-erkenningen-registraties-en-vergunningen

Sofie en Klaas doen er goed aan om periodiek hun leveranciers/collega's aan een soort 'controle' te onderwerpen om zeker te zijn dat ook hun leveranciers/collega's met alles in orde zijn. Ze kunnen zich hiervoor laten inspireren door deze fiche: www.favv-afsca.be/professionelen/autocontrole/gidsen/qsfiles/_documents/2018-08-27_06_QSF_bewaking_van_leveranciers_en_aankoop_van_producten.pdf

2 Je wil in orde zijn met de voedselveiligheid

Autocontrole

Autocontrole (of zelfcontrole) is een van de pijlers van het beleid van het FAVV. Zowel de Europese als de Belgische wetgeving leggen de verantwoordelijkheid voor de voedselveiligheid bij de ondernemers in de voedselketen. In België wordt dit in detail uitgewerkt in het koninklijk besluit van 14 november 2003.

Autocontrole is het geheel van maatregelen die door de operatoren worden genomen om ervoor te zorgen dat de producten:

- voldoen aan de wettelijke voorschriften inzake voedselveiligheid;
- voldoen aan de wettelijke voorschriften inzake kwaliteit, waarvoor het FAVV bevoegd is;
- voldoen aan de voorschriften inzake traceerbaarheid

en het toezicht op de effectieve naleving van deze voorschriften.

En dit in alle stadia van de productie, verwerking en distributie.

Sofie is ondernemer in de voedselketen en dus wettelijk verplicht om te beschikken over een autocontrolesysteem (ACS). Bij controle zal ze moeten aantonen dat ze een sluitend autocontroleplan heeft. Zo'n plan kan ze volledig zelfstandig opmaken, maar Sofie kan ook inspiratie opdoen in de 'autocontroleplannen' voor haar activiteit:

- [Gids primaire plantaardige productie](#)
- [Gids primaire dierlijke productie](#)
- [Gids B2C voor de distributiesector \(detailhandel, zuivel op de hoeve, vleeswinkel, ...\)](#)

Sofie kan voor de opmaak van haar eigen autocontroleplan ook gebruik maken van het [sjabloon van het Steunpunt Korte Ketten](#).

Voedselveiligheidsplan

Als Klaas voedsel bereidt of verwerkt, dan moet hij zich aan de wettelijke hygiënevoorschriften houden. Hij vindt ze in het Warenwetbesluit 'Bereiding en behandeling van levensmiddelen' en het Warenwetbesluit 'Hygiëne van levensmiddelen'.

- [Warenwetbesluit Bereiding en behandeling van levensmiddelen](#)
- [Warenwetbesluit Hygiëne van levensmiddelen](#)

Diverse branches hebben de regels van de Warenwet verwerkt in een hygiëncode. Dat is een praktische gids die Klaas kan gebruiken zodat hij zeker is dat hij aan de voorschriften voldoet. Een overzicht van de door de NVWA (Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit, die controleert of bedrijven aan de eisen voldoen) erkende codes vindt Klaas hier:

www.nvwa.nl/onderwerpen/hygienecodes-haccp/hygienecodes-per-sector

De hygiëncodes zijn – in tegenstelling tot in België – pas te verkrijgen na betaling aan de brancheorganisatie. De Nederlandse overheid heeft namelijk de productschappen opgeheven en de brancheorganisaties zijn geprivatiseerd.

Is er geen erkende en daarmee verplichte hygiëncode beschikbaar voor de activiteit(en) van Klaas? Dan moet hij nog wel aan de voorschriften in de Warenwet voldoen.

Klaas mag hiervoor - net als in België - een eigen voedselveiligheidsplan opstellen op basis van de HACCP regels.

Klaas kan bv. een eigen voedselveiligheidsplan maken voor de verkoop van vlees vanaf zijn boerderij als dat bij de slager wordt verpakt en/of diepgevroren en hij geen 'slagershandelingen' verricht. Dan hoeft hij niet te voldoen aan de hygiëncode voor werken in het slagersbedrijf, maar kan met een eenvoudiger code de voedselkwaliteit bewaken.

2 Je wil in orde zijn met de voedselveiligheid

Zowel in België als in Nederland is de wetgeving rond voedselveiligheid gebaseerd op Europese Verordeningen:

Verordening (EG) Nr. 852/2004. Dit is de hygiëneverordening die bepaalt dat exploitanten van levensmiddelenbedrijven verplicht zijn te werken met een voedselveiligheidssysteem (HACCP), en aan een aantal basisvoorwaarden uit de bijlage moeten voldoen.

Verordening (EG) Nr. 2073/2005 bevat de microbiologische criteria (veiligheidsnormen en procesnormen) waaraan levensmiddelen moeten voldoen.

Verordening (EG) Nr. 178/2002. Algemene levensmiddelenverordening met onder andere in artikel 2 de definitie van levensmiddelen.

De omzetting van die verordeningen in nationale wetgeving is in beide landen gelijklopend.

Sofie zal op de website van het FAVV op zoek moeten gaan naar de **activiteitenfiche** die het best met haar activiteit(en) overeenkomt. De activiteit(en) zijn automatisch gekoppeld aan een registratie of toelating of erkenning:

IV. ACTIVITEITEN

Vermeld hier elke nieuwe activiteit of elke stopzetting van activiteiten onderworpen aan een registratie, een toelating of een erkenning bij het FAVV.

Indien u meerdere activiteiten vermeldt, vul eerst uw hoofdactiviteit in (de economisch meest belangrijke activiteit).

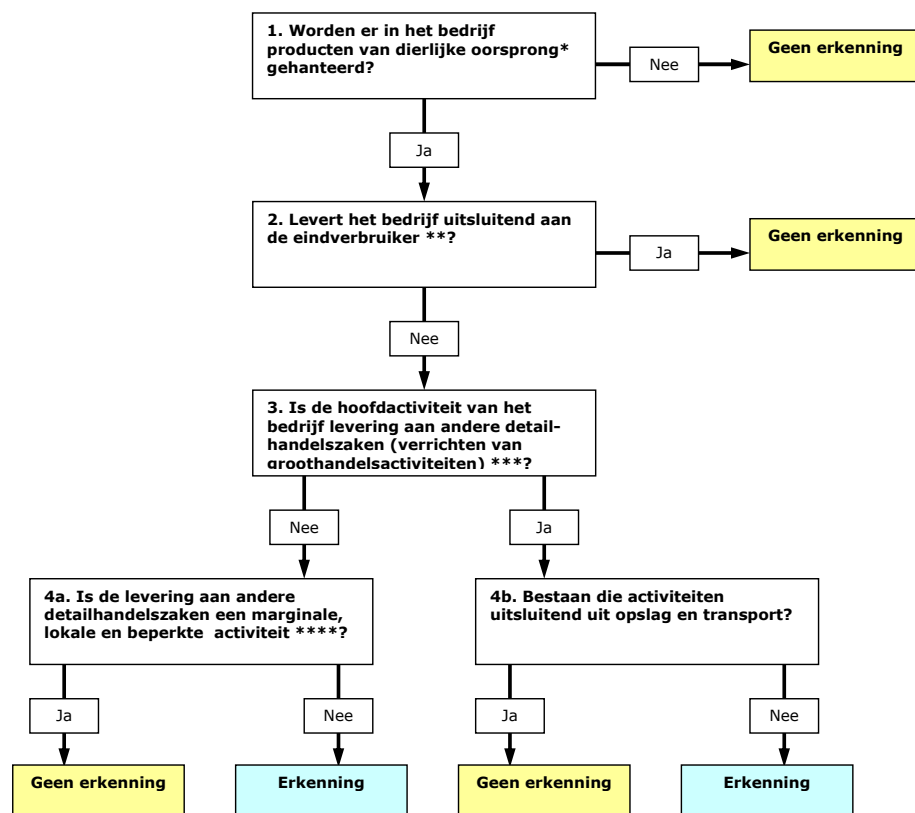
De lijst met de betrokken activiteiten, evenals de plaatscodes, de activiteitcodes en de productcodes zijn beschikbaar:

- op de internetsite van het FAVV (zie Beroepssectoren > Erkenningen, toelatingen en registratie)
- bij de provinciale controle-eenheden (PCE)

	Plaatscode (PL)	Activiteitcode (AC)	Productcode (PR)	Nieuwe activiteit	Stopzetting	Schrapping	Begindatum nieuwe activiteit of einddatum stopgezette activiteit
<i>Hoofdactiviteit</i>	☐ ☐ ☐	☐ ☐ ☐	☐ ☐ ☐	☐	☐	☐	.....
	☐ ☐ ☐	☐ ☐ ☐	☐ ☐ ☐	☐	☐	☐	.....
	☐ ☐ ☐	☐ ☐ ☐	☐ ☐ ☐	☐	☐	☐	.....
	☐ ☐ ☐	☐ ☐ ☐	☐ ☐ ☐	☐	☐	☐	.....
	☐ ☐ ☐	☐ ☐ ☐	☐ ☐ ☐	☐	☐	☐	.....
	☐ ☐ ☐	☐ ☐ ☐	☐ ☐ ☐	☐	☐	☐	.....
	☐ ☐ ☐	☐ ☐ ☐	☐ ☐ ☐	☐	☐	☐	.....
	☐ ☐ ☐	☐ ☐ ☐	☐ ☐ ☐	☐	☐	☐	.....
	☐ ☐ ☐	☐ ☐ ☐	☐ ☐ ☐	☐	☐	☐	.....

Via een **beslisboom** kan Klaas nagaan of hij een erkenning nodig heeft of zich mag beperken tot een registratie bij de NVWA:

Beslisboom registratie / erkenning

DEFINITIES VAN DE BEGRIPPEN:

* Met uitzondering van honing en levensmiddelen die zowel producten van plantaardige oorsprong als verwerkte producten van dierlijke oorsprong bevatten ('verwerkt' = verhit, gezouten, gerookt, gemarineerd).

**De eindverbruiker is de laatste verbruiker van een levensmiddel die het niet als deel van een levensmiddelenexploitatie of -activiteit zal gebruiken. De horeca, ziekenhuizen en zorginstellingen worden niet tot de eindverbruikers gerekend. Alleen consumenten worden als eindverbruikers beschouwd.

*** Detailhandel is het hanteren en/of verwerken van levensmiddelen en het opslaan daarvan op de plaats van verkoop aan de eindverbruiker of het opslaan daarvan op de plaats van levering aan de eindverbruiker, inclusief distributierminals, cateringdiensten, institutionele maaltijdvoorziening, restaurants en andere soortgelijke diensten voor voedselvoorziening, distributiecentra voor supermarkten en groothandelsbedrijven.

**** Marginaal: kleine hoeveelheden in absolute zin of klein deel van de activiteiten; het is marginaal als het niet de hoofdactiviteit is. Lokaal: heel Nederland en de directe grensstreek rondom het bedrijf. Beperkt: beperkt aantal producten of bedrijven.

Opmerking: het is niet toegelaten om vanuit een niet erkend bedrijf producten van dierlijke oorsprong te leveren aan een erkend bedrijf, ongeacht de hoeveelheid producten.

Je wil elke zaterdag met eigen producten en producten van collega's naar de markt over de grens rijden

Hebben Sofie en Klaas een vervoersvergunning nodig?

Sofie en Klaas hebben hiervoor geen vervoersvergunning nodig als het voertuig dat ze gebruiken voor dit transport een nuttig laadvermogen heeft van minder dan 500 kg. Is het laadvermogen hoger, dan hebben ze wel een vervoersvergunning nodig als ze ook producten vervoeren van collega-ondernemers.

De enige manier waarop Sofie en Klaas die vervoersvergunning kunnen vermijden, is door de producten van hun collega's eerst over te kopen alvorens te vervoeren.

Moet Sofie die 'extra' activiteit aangeven bij het FAVV?

Als Sofie de producten alleen op de markt aan consumenten wil verkopen, houdt voedselveiligheid voornamelijk rekening met het zogeheten 'eigenaarschap'. De wetgeving stelt Sofie vrij van extra registratieplicht bij het FAVV op voorwaarde dat de distributie van de gekochte levensmiddelen aan consumenten (B2C) zonder winsttoegmerk gebeurt.

De verdeling van de verantwoordelijkheden voor de veiligheid van de voedselketen is duidelijk vastgelegd in elke fase van de voedseldistributieketen. Meer informatie hierover kan Sofie terugvinden in de omzendbrief van het FAVV. Wil Sofie de producten met winst verkopen, dan is een extra registratie bij het FAVV nodig.

Als Sofie de producten ook B2B (>30% van de jaarlijkse omzet) wil verkopen, dan wordt ze distributeur en moet ze een extra registratie aanvragen. Indien ze

louter het vervoer van levensmiddelen organiseert, volstaat een registratie als vervoerder. Indien Sofie nog een stapje verder gaat en de producten onder een eigen label verhandelt (bv. verantwoordelijke op het etiket wordt), dan wordt ze groothandel levensmiddelen en heeft ze hiervoor een toelating nodig.

Sofie moet er wel mee rekening houden dat ze als distributeur op geen enkel moment eigenaar kan zijn (=gebundelde facturatie) van producten geproduceerd door ondernemers die primaire producten zelf verwerken onder een FAVV-activiteit die onder de distributiesector (B2C-sector) valt, bv. hoeveslager of hoevezuivelaar ... Facturatie kan wel voor niet-verwerkte primaire producten zoals verse groenten/fruit, en producten van ondernemers met een erkenning/toelating die onbeperkte verkoop B2B toelaat.

Moet Klaas die 'extra' activiteit aangeven geven bij de NWA?

Als Klaas de producten alleen op de markt aan consumenten wil verkopen, moet hij zich alleen registreren bij de NVWA (voor zuivel ook bij het COKZ) en moet hij geen extra erkenning aanvragen.

Bedrijven die producten van plantaardige oorsprong leveren en bedrijven die levensmiddelen van dierlijke oorsprong voor menselijke consumptie verwerken en leveren, hebben immers geen erkenning nodig als ze: als hoofdactiviteit leveren aan de eindverbruiker, zodat er sprake is van detailhandel, én als nevenactiviteit leveren aan andere detailhandelszaken én die levering marginaal, lokaal en beperkt is.

Wil Klaas de producten vooral aan andere bedrijven verkopen, dan moet hij een erkenning bij de NVWA aanvragen. Als Klaas alleen 'marginaal, lokaal en beperkt' aan andere bedrijven verkoopt, is een registratie alleen voldoende.

Voor de interpretatie van de begrippen 'marginaal, lokaal en beperkt' gaat het om de combinatie van die begrippen. De begrippen moeten in samenhang met elkaar gezien worden:

Marginaal:

- Een kleine hoeveelheid levensmiddelen van dierlijke oorsprong in absolute zin (gering aantal kilo's, niet nader gedefinieerd), of

- Een beperkt deel van de activiteiten van het bedrijf. Als de activiteiten minder dan 30% van de omzet bedragen (als richtlijn) is er sprake van een nevenactiviteit. Een nevenactiviteit wordt beschouwd als marginaal. De 30% is dus een orde van grootte en hoeft niet exact bepaald te worden en met argumenten kan hiervan afgeweken worden.

Lokaal:

- de bedrijven die de levering ontvangen, liggen in Nederland, of
- de bedrijven die de levering ontvangen, liggen in de directe grensstreek met Nederland, maar wel in de directe omgeving van het bedrijf (orde van grootte 10 - 15 km over de grens, op basis van argumenten is dit te verruimen). Als er over de grens met Nederland echter andere wetgeving van toepassing is, dan moet het bedrijf uiteraard voldoen aan deze wetgeving.

Beperkte activiteit:

- De levering betreft slechts bepaalde soorten producten (slechts deel van het assortiment), of
- De levering betreft slechts bepaalde bedrijven. Dit is een lastig te definiëren criterium.

Er is namelijk altijd sprake van levering aan bepaalde bedrijven. Als daarmee bedoeld wordt 'specifieke' of 'een beperkt aantal vaste klanten', dan voegt dit criterium niets meer toe. Deze begrippen vallen dan onder de uitleg van 'marginaal'.

Een voorbeeld: Klaas is vleesveehouder met een hoeveslagerij. Hij rijdt vanaf zijn slagerswinkel tweemaal per week met 300 kg bestellingen langs een aantal horecabedrijven in de regio. De hoofdactiviteit is de winkel. De bestellingen van de horeca zijn daarin marginaal, want het is maar een klein deel van de activiteiten van de slagerij. De leveringen zijn lokaal, want ze vinden alleen in de regio plaats, dus in Nederland of in de directe grensstreek. Tot slot is er sprake van een beperkte activiteit, want slechts een aantal bedrijven worden beleverd. Een erkenning is niet nodig.

Een tweede voorbeeld: Klaas' slagersbedrijf heeft geen winkel en levert nagenoeg uitsluitend geportioneerd vlees aan de horeca en aan zorginstellingen. Het bedrijf levert niet aan de eindverbruiker (de consument) en moet dus erkend zijn.

Meer informatie en concrete voorbeelden in de [beslisboom](#) van de NVWA.

3 Naar de markt over de grens

Meer info

https://mobilit.belgium.be/nl/wegverkeer/wetgeving_en_reglementering

Meer info

www.evofenedex.nl/kennis/vervoer/vervoerswetgeving/geen-vervoervergunning-nodig

[Beslisboom erkenning van bedrijven](#) | [Publicatie](#) | [NVWA](#)

Voedselveiligheid tijdens het transport

Klaas en Sofie willen natuurlijk ook in orde zijn met de voedselveiligheid. Ze zullen dus extra aandacht besteden aan de omstandigheden waarin de levensmiddelen vervoerd worden.

De wettelijke bewaartemperatuur van te koelen voedingsmiddelen of diepvriesproducten moet worden gegarandeerd. Ze kunnen hiervoor een koelwagen gebruiken, of bij gebrek daaraan gebruik maken van koelboxen, koeltassen/bakken met koelelementen, ...

Zowel het voertuig als de koelinstallaties moeten in goede staat zijn en regelmatig gereinigd worden. De temperatuur tijdens het transport moet op elk moment controleerbaar zijn met een gemakkelijk af te lezen en goed geplaatste geijkte thermometer.

De maximumtemperatuur voor de koudeketen is 7°C (maximaal 4°C voor pluimveevlees), voor de diepvriesketen bedraagt die -18°C (tijdelijk tijdens vervoer -15°C).

Bij het vervoer van warme levensmiddelen moet altijd een kerntemperatuur van minstens 60°C worden aangehouden.

Zowel Klaas als Sofie moeten ook beschikken over een 'attest van overeenstemming' van de leverancier/fabrikant met betrekking tot de migratietesten die zijn uitgevoerd op alle verpakkingsmaterialen voor de voedingsmiddelen en maaltijden. Ook het ander keukenmateriaal moet geschikt zijn om met voeding in contact te komen (schalen, verpakking, emmers, ...). Glazen verpakkingsmaterialen vormen hierop een uitzondering.

4 Je wil je producten verkopen op markten en evenementen over de grens

Sofie moet die extra activiteit melden

Als Sofie op regelmatige basis op markten en tijdens evenementen in Vlaanderen wil verkopen, moet ze een leurkaart en een toelating ambulante handel van het FAVV aanvragen. Voor eenmalige evenementen (die ook 2 of 3 keer kunnen plaatsvinden) ter promotie van de land- en tuinbouw en/of de Korte Keten gelden die eisen niet.

Wil Sofie op een markt in Nederland verkopen, dan heeft ze een [marktvergunning](#) van de gemeente nodig. Voor verkoop langs de openbare weg heeft Sofie een [standplaatsvergunning](#) nodig, die ze eveneens bij de gemeente kan aanvragen.

Wanneer Sofie met haar kraam op een evenement staat, regelt de organisatie de vergunning voor het evenement en heeft Sofie geen markt- of standplaatsvergunning nodig.

Klaas moet die extra activiteit melden

Klaas heeft voor verkoop op markten in Nederland een [marktvergunning](#) nodig van de gemeente waar de markt gehouden wordt.

Wil Klaas op of aan de openbare weg in Nederland goederen of eten verkopen vanuit een kraam of voertuig, dan moet hij een [standplaatsvergunning](#) aanvragen.

Voor eenmalige evenementen, zoals een oogstmarkt of festival, is geen markt- of standplaatsvergunning nodig. Dan valt Klaas met zijn foodtruck, kraam of voertuig onder de evenementenvergunning van de organisator. Die vraagt Klaas of de organisator aan bij de gemeente waar het evenement plaatsvindt.

Wil Klaas op een markt in Vlaanderen verkopen, dan zal hij contact moeten opnemen met de gemeente waar de markt doorgaat om een standplaats aan te vragen.

4 Markten en evenementen over de grens

Meer info

www.vlaanderen.be/machtiging-tot-het-uitoefenen-van-ambulante-activiteiten-leurkaart

www.favv-afsca.be/thematischepublicaties/_documents/Markt_2018_NL_05-11-2019_web.pdf

Meer info

<https://ondernemersplein.kvk.nl/marktvergunning-aanvragen/>

<https://ondernemersplein.kvk.nl/standplaatsvergunning-aanvragen/>

Gebruik van plastic draagtasjes

In Vlaanderen is het verboden om nog gratis lichte plastic zakken voor eenmalig gebruik uit te delen bij aankopen in de detailhandel. Het verbod geldt voorlopig enkel voor plastic zakjes met een dikte van 15 à 50 micron.

De consument krijgt die plastic zakjes niet meer gratis in de winkel, op de markt, bij de frituur... Als de detailhandel de plastic zakjes nog ter beschikking stelt, zal de klant er een bijdrage voor moeten betalen. Onder detailhandel moet worden verstaan elk verkooppunt en elke vorm van verkoop aan consumenten, al dan niet overdekt. De aanbieder moet de bijdrage per plastic draagtas zichtbaar maken. Dit kan bv. door dit te vermelden op het kassaticket of de bijdrage duidelijk te afficheren in de verkoopruimte. Veel handelaars hebben op het verbod ingespeeld door herbruikbare zakken aan te bieden, zowel grote als kleinere.

Zeer lichte plastic zakjes dunner dan 15 micron (die vaak gebruikt worden aan de groente- of fruitafdeling), alsook de zwaardere plastic tassen van 50 micron en meer, worden (nog) niet geïndiceerd.

Gebruik van plastic draagtasjes

In Nederland geldt sinds 2016 een verbod op het gratis verstrekken van plastic draagtassen. Op dit verbod zijn twee uitzonderingen van toepassing:

- zeer lichte plastic draagtassen van minder dan 0,015 millimeter (15 micron) dikte, die om redenen van hygiëne zijn vereist;
- tasjes die dienen als verpakking van losse levensmiddelen om voedselverspilling te voorkomen.

www.ilent.nl/onderwerpen/plastic-tassen

Btw-regeling

Sofie en Klaas zijn btw-plichtige ondernemers. Het is zo dat er in elke lidstaat andere btw-regels gelden. Op de lokale verkoop over de grens zullen ze buitenlandse btw moeten afdragen. Het btw-principe is als volgt: wanneer je goederen van het ene naar het andere land vervoert, moet je die overbrenging registreren (wat en welke hoeveelheden). De btw op de verkochte goederen draag je af in het land van verkoop. De rest van de goederen neem je terug mee naar huis en dit moet je opnieuw registreren (wat en welke hoeveelheden). Dit noemt men het 'volgprincipe voor de btw'.

Btw-tarieven in België

- Voeding meeneem: 6%
- Dranken meeneem: 6%
- Alcoholische dranken meeneem: 21%
- Voeding geserveerd: 12%
- Drank geserveerd: 21%

Btw-tarieven in Nederland

- Voeding meeneem: 9%
- Dranken meeneem: 9%
- Alcoholische dranken meeneem: 21%
- Voeding geserveerd: 21%
- Drank geserveerd: 21%

Meer info

https://europa.eu/youreurope/business/taxation/vat/cross-border-vat/index_nl.htm

www.grensinfo.nl/gip/nl/nlonbe/belasting/btw_betalen/index.jsp?situatie=nlonbe

www.belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/bldcontentnl/belastingdienst/zakelijk/btw/tarieven_en_vrijstellingen/goederen_9_btw/voedingsmiddelen/voedingsmiddelen

Meer info

www.kvk.nl/advies-en-informatie/financiering/geldzaken-voor-starters/administratie-en-boekhouden-voor-starters/

Invloed van buitenlandse verkopen op de boekhouding

Verkopen op een buitenlandse locatie moeten niet worden opgenomen in het dagontvangstenboek. De buitenlandse verkopen moeten wel worden opgenomen in de belastingaangifte. De inkomsten verkregen uit buitenlandse verkopen worden niet meegerekend om op basis van je omzet te bepalen of je een 'kleine onderneming' bent. Zit je in België bijna aan een omzet van 25.000 euro, dan zullen de buitenlandse verkopen daar geen invloed op uitoefenen.

Voor B2B verkopen over de grens moet altijd een factuur zonder btw worden opgemaakt. Dit geldt ook voor Belgische ondernemers onder het 'forfaitaire' statuut. Opgelet: in Nederland is sinds januari 2018 de btw-landbouwregeling vervallen. Ook boeren en tuinders en korteketenverkopers worden nu behandeld als normale btw-ondernemers. (Opmerking: de landbouwvrijstellingsregeling bestaat in Nederland nog wel.)

Sinds 1 januari 2020 geldt een nieuwe EU regel m.b.t. verkopen uit consignatiestock. Goederen op consignatiestock in België van een Nederlandse leverancier worden pas echt verkocht als er een bestelling van een klant voor is. Dan gelden de Belgische btw tarieven. De Nederlandse leverancier factureert tegen vrijgeleide btw.

Cadeaumanden moeten worden gefactureerd aan een btw-tarief van 21%. Bij plastic en kartonnen wegwerpverpakkingen is dit 6% (België) of 9% (Nederland) btw. Bij manden samengesteld met alcoholische dranken en levensmiddelen moet de btw worden uitgesplitst per categorie.

Een dagontvangstenboek mogen Sofie en Klaas niet in Excel bijhouden omdat dit aanpasbaar is, tenzij het bestand beveiligd wordt tegen aanpassingen. Ze hebben de keuze tussen een papieren versie of een elektronische met versleuteling.

Het is verplicht een bestemmingsdocument of vrachtbrief mee te hebben of geven bij vervoer van goederen, zoniet riskeert u boetes. Dergelijke documenten werden in 2020 geharmoniseerd en kun je via de belastingdienst verkrijgen of zelf opstellen. Zie voorbeeld hiernaast.

Hoe kunnen Sofie of Klaas een B2B intracommunautaire levering organiseren? Best eerst de verkoop regelen met het Belgische of Nederlandse bedrijf en dan vervoeren zonder btw. Er zijn geen plafondbedragen en je hebt tot de 15de van maand tijd om je factuur op te maken.

Bestemmingsdocument of vrachtbrief

Bevestiging van de aankomst van een intracommunautaire levering van goederen in de zin van artikel 138, lid 1, van de richtlijn 2006/112/EG	
Periode: ...	
<u>Leverancier:</u>	
-	Naam: ...
-	Adres: ...
-	BE-nummer: BE ...
<u>Koper:</u>	
-	Naam: ...
-	Adres: ...
-	Btw-nummer: ... ..
<u>Geleverde goederen:</u>	
-	Factuurnummer: ...
-	Datum factuur: ...
-	Geleverde goederen: ....
-	Datum van aankomst: ...
-	Plaats van aankomst: ... (lidstaat, stad/gemeente)
-	Prijs in euro van de geleverde goederen (excl. btw): ... euro
<u>Bevestiging van de correctheid van het bestemmingsdocument:</u>	
-	Naam en voornaam:
-	Ontvangen voor (naam koper)
-	Datum:
-	Handtekening van

Meer info

www.sbb.be

6 Moet je voor verkopen in het buitenland je **productetiketten** aanpassen?

Regelgeving etiketten

De regels rond etikettering zijn opgesteld op EU-niveau en gelden in alle lidstaten. Etiketten moeten steeds zijn opgesteld in de taal van de regio of het land waarin Sofie of Klaas haar/zijn producten wil verkopen. Nu hebben ze geluk en wordt aan beide kanten van de grens Nederlands gesproken. Het etiket moet ook verplicht de allergene ingrediënten vermelden.

Meer info

www.health.belgium.be/sites/default/files/uploads/fields/fpshealth_theme_file/2017_03_gna_prepacked_and_non_prepacked_final_nl.pdf

www.favv-afsca.be/professionelen/autocontrole/gidsen/qsfiles/_documents/21_QSF_etiketvoorverpaktelevensmiddel_20-03-2020.pdf

Meer info

www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/voeding/vraag-en-antwoord/wat-moet-er-op-het-etiket-van-voedingsmiddelen-staan

www.nvwa.nl/documenten/consument/eten-drinken-roken/etikettering/publicaties/handboek-etikettering-van-levensmiddelen

7 Mag je de groenten van je biobedrijf ook als 'bio' over de grens verkopen?

Heeft je onderneming het biologisch certificaat, dan mag je het biolabel gebruiken op je producten en dat in de hele EU. Het gaat namelijk om een Europees keurmerk dat duidelijk maakt dat het product tot stand is gekomen volgens de geldende Europese biowetgeving.

Meer info: www.skal.nl/certificeren/vervaardigen/bio-aanduidingen/biologisch-keurmerk

Sinds 1 januari 2021 is het in Nederland verplicht om je verkooppunt te laten registreren of certificeren als je biologische producten wil verkopen. Ben je al bioboer, dan krijg je een extra certificaat voor je verkooppunt. Ben je geen bioboer, maar verkoop je alleen onverpakte bioproducten in je marktkraam of hoevewinkel? Dan moet je je bij de biologische controleorganisatie registreren of laten certificeren. Aan welke verplichtingen moeten Klaas en Sofie voldoen? Om dat te weten te komen, gebruiken ze de certificatie-checker: www.skal.nl/certificatie-checker. In België geldt die verplichting al sinds 2008.

Een verkooppunt is certificatieplichtig als er sprake is van onverpakte verkoop en/of als er handelingen met biologische producten uitgevoerd worden, zoals snijden en verpakken, afbakken of het mengen van losse producten (bv. noten). Die verplichting geldt voor biologische voedingsmiddelen en diervoeding van agrarische oorsprong en/of biologisch levend plantaardig materiaal, zoals planten in pot, snijbloemen, bloembollen en zaden.

8 Gelden over de grens andere voedselveiligheidseisen voor verpakkingsmaterialen?

De regels voor voedselveiligheid en -kwaliteit zijn voor alle landen van de Europese Unie gelijk. Ze staan in de [Algemene Levensmiddelen Verordening](#) (ALV).

In Nederland zijn de regels opgenomen in de Warenwet, in België vertaalt het FAVV de EU-verordeningen op nationaal niveau. Bedrijven moeten die regels naleven en een voedselveiligheidsplan of autocontroleplan opmaken (een zogenaamd HACCP-systeem). Diverse sectoren hebben hiervoor een autocontroleplan (BE) of hygiëncode (NL) opgesteld, waar ondernemers gebruik van kunnen maken om zo aan de regels te voldoen.

Meer info Europa

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX%3A32019L0904&from=EN>

Meer info Vlaanderen

www.ovam.be/uitvoeringsplan-kunststoffen-2020-2025-van-de-ovam-hergebruik-van-plastic-en-investeren-in-vlaamse

Meer info Nederland

www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/voeding/voedselveiligheid-in-nederland
www.nvwa.nl/onderwerpen/hygiencodes-haccp/hygiencodes-per-sector

Je wil je eigen producten verkopen op je bedrijf maar ook producten aanbieden van je collega van over de grens

Ruimtelijke Ordening

Sofie wil weten wat de wet daarover zegt en raadpleegt een specialist in ruimtelijke ordening. Die legt haar uit dat agrarisch gebied bestemd is voor de landbouw in de ruime zin. De bedrijfsgebouwen en woning die nodig zijn voor een leefbaar bedrijf* zijn er altijd toegelaten. Ook para-agrarische bedrijven mogen er opgericht worden. In landschappelijk waardevol agrarisch gebied gelden in principe dezelfde basisregels. Sofie begrijpt dus dat volgende zaken toegelaten zijn in agrarisch gebied:

• Agrarische bedrijven:

- Veehouderij
- Akkerbouw
- Tuinbouw
- Viskwekerij
- ...

• Para-agrarische bedrijven:

- Para-agrarische ondernemingen zijn die ondernemingen waarvan de activiteit onmiddellijk bij de landbouw aansluit en erop afgestemd is
- Landbouwloonwerkers
- Inpak-, conditionerings- en opslagbedrijven
- Koelplaatsen, frigo's, drogerijen
- Vlasroterijen
- ...

Sofie komt ook aan de weet dat het om een 'volwaardige landbouwexploitatie' moet gaan, maar het is haar niet meteen duidelijk hoe dat begrip wordt geïnterpreteerd. De regelgeving ruimtelijke ordening geeft immers geen definitie voor de term

'volwaardig', hiervoor worden de principes van de regelgeving van het VLIF (Vlaams Landbouwinvesteringsfonds) gehanteerd:

• Jaarlijks netto beroepsinkomen:

- Uit de landbouwactiviteiten: meer dan 12.000 euro
- Uit de niet-landbouwactiviteiten: minder dan 12.000 euro

• Bruto bedrijfsresultaat:

- Min. 40.000 euro per bedrijfsleider
- Max. 800.000 euro per bedrijf

Sofie mag dus op haar bedrijf een korte keten activiteit uitbouwen en hiervoor de noodzakelijke inrichtingen doen (in bestaande gebouwen) zolang ze maar aan de begrippen 'leefbaar' en 'volwaardig' voldoet.

Meer info

<https://omgeving.vlaanderen.be/omgevingsvergunning>

<https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/45403>

* Het begrip 'leefbaar bedrijf' dient hierbij te worden begrepen in de zin van een werkelijke, volwaardige landbouwexploitatie. Het is niet de bedoeling om bij de beoordeling van een bouwvergunningsaanvraag de economische rentabiliteit van het agrarisch bedrijf door te lichten, maar wel dient nagegaan te worden of het werkelijk en ondubbelzinnig om een agrarisch bedrijf gaat. Aan de hand van de bouwplannen moet worden nagegaan of het in de ontworpen bouwwerken onder te brengen bedrijf geen voorwendsel is om een gebouw op te trekken dat niet beantwoordt aan de bestemming agrarisch gebied en bijgevolg in dergelijk gebied niet thuishoort, zoals bv. een hotel of een gewone camping.

Ruimtelijke ordening

In Nederland bepaalt het gemeentelijk omgevingsplan (voorheen bestemmingsplan geheten) waarvoor gebouwen en gronden bestemd zijn en is het de basis voor het verlenen van bouwvergunningen.

Is Klaas' bedrijf bestemd als agrarisch bedrijf? Dan mag Klaas altijd eigen producten van zijn land aan huis verkopen. Ook mag Klaas eigen producten bewerken, sorteren, verpakken en vervoeren (webwinkel, bezorgdienst, inpakken voor abonnementen, klaarmaken voor de markt). In elk omgevingsplan vallen die activiteiten onder het begrip 'agrarisch bedrijf' of 'agrarische bedrijfsdoeleinden'. Steeds gaat het om activiteiten in bestaande gebouwen. En meestal mogen de activiteiten niet meer dan een bepaalde oppervlakte van die gebouwen innemen, bv. 50 m² of 25% van een schuur. Let op: Klaas' bedrijf moet wel echt een agrarisch bedrijf zijn én blijven en het moet om producten van zijn eigen land gaan. De rechten van Klaas om te mogen verkopen, zijn dus verbonden aan zijn volwaardig agrarisch bedrijf, de verkoop is de nevenactiviteit. Hier is geen eenduidige definitie voor. En het kan ook verschillen van gemeente tot gemeente!

Wil Klaas ook andere producten verkopen? Dan moet de verkoop apart zijn geregeld, bv. als nevenbestemming agrarisch bedrijf met

boerderijverkoop. Maar dat ligt wel genuanceerd. Als Klaas bv. zijn kaas aan huis verkoopt, wordt meestal wel aanvaard dat hij er wat kleine producten bij verkoopt die met de kaas te maken hebben zoals kaasschaven of kaasplankjes. Of een cadeau-pakket aanbiedt waarvan zijn kaas een onderdeel is.

Wil Klaas ook producten van andere boeren en tuinders verkopen? Dat is in de ene gemeente geen probleem, in de andere wat lastiger. Als hij producten van boeren uit zijn omgeving verkoopt, kan dit discussie geven. De kern is vaak: het verhaal van lokale boeren moet kloppen. Breidt Klaas zijn verkoop uit met bv. sinaasappels (die je redelijkerwijs niet kan telen in Nederland of Vlaanderen), dan kan de plaatselijke middenstand gaan klagen en moet zijn verkoop apart en beter geregeld zijn. Bv. als omgevingsplanactiviteit 'detailhandel' naast die van 'agrarisch bedrijf'.

Breidt Klaas zijn verkoop uit met bv. tuinmeubels of fietsen, dan is het duidelijk: hij heeft een winkel (detailhandel) die niets met zijn landbouwactiviteit te maken heeft en niet thuishoort in het buitengebied. Dan moet hij een vergunning aanvragen voor de omgevingsplanactiviteit detailhandel.

De gemeente is ook alert wanneer Klaas stopt – of lijkt te stoppen – met de landbouw. Want dan

vervallen de basisrechten voor verkoop van eigen producten die bij landbouw horen.

Nieuwbouw voor verkoop als nevenactiviteit is niet altijd mogelijk. Er is in de omgevingswet wel een procedure om dat alsnog aan te vragen: via een melding of een vergunningsaanvraag voor een omgevingsplanactiviteit. De omgevingsplanactiviteit is dan 'verkoop'.

Start Klaas als agrarisch bedrijf met een activiteit die veel ruimte vraagt, verbouw of nieuwbouw vereist, veel mensen aantrekt, een regelmatig karakter heeft en een structurele inkomstenbron is? Dan kan het zijn dat hij een melding moet doen of een vergunning moet aanvragen voor een 'omgevingsplanactiviteit' bij zijn gemeente via het Omgevingsloket. Hoe en wanneer hij dat doet, vindt hij in de brochure 'Wat mag ik? Handreiking voor ondernemers in de multifunctionele landbouw' te downloaden via <https://edepot.wur.nl/157785>.

Meer info

www.omgevingsloket.nl

10 Je wil je zelfgeproduceerde alcoholische drank over de grens verkopen

Algemene regelgeving

Het produceren van bier, wijn en andere alcoholische dranken voor commerciële doeleinden is uitsluitend toegestaan in een belastingentrepot* en geeft aanleiding tot betaling van accijnzen en eventueel een verpakkingheffing op het ogenblik dat het product in verbruik wordt gesteld.

Accijnzen worden berekend op basis van het aantal hectolitergraden Plato van het eindproduct.

Verpakkingheffingen worden bepaald volgens het soort verpakking en berekend per hectoliter product die een individuele, al dan niet herbruikbare, verpakking bevat.

Als Sofie zelf wijn wil produceren om te verkopen, moet ze naast een ondernemingsnummer dus ook een vergunning "erkend entrepouthouder" aanvragen.

Voor de verkoop van haar wijn moet Sofie beschikken over een vergunning ethylalcohol en alcoholhoudende dranken: https://financien.belgium.be/sites/default/files/Customs/NL/PDF/Ondernemingen/Facilitatie/ACC_FORM_NL_ETHALC_201312-17-03-2017.pdf

Sofie mag in Nederland alleen alcoholhoudende dranken produceren, opslaan en verzenden in een locatie met een vergunning accijnsgoederenplaats.

*Een erkend entrepot is een machtiging waarin kan vergund worden dat communautaire accijnsgoederen onder de schorsingsregeling mogen geproduceerd, verwerkt, ontvangen, voorhanden gehouden en/of verzonden worden. De ruimte waarbinnen de accijnsgoederen onder de schorsingsregeling moeten opgeslagen, noemt men het belastingentrepot. De productie en de verwerking onder de schorsingsregeling van accijnsgoederen moet verplicht gebeuren in een belastingentrepot. Voor een machtiging erkend entrepot moet een doorlopende borgtocht worden gesteld bij het enig kantoor van de administratie der douane en accijnzen.

10 Zelfgeproduceerde alcoholische drank

Algemene regelgeving

Alle landbouwers in Nederland moeten zich registreren bij RVO en hun jaarlijkse productie doorgeven. Als wijnproducent moet Klaas zich ook als zodanig registreren bij de RVO (Rijksdienst voor Ondernemend Nederland) en moet hij elk jaar zijn productie doorgeven. Daarnaast moet Klaas al zijn handelingen registreren. Hij moet een oogstboek, een wijnboek (met o.a. de volgende behandelingen: verzoeten, verrijken, ontzuren, aanzuren, sulfiteren, overhevelen, bottelen), een fermentatieboek en een flessenboek bijhouden (met de in- en uitslag van de flessen).

Wil Klaas wijn, bier of andere alcoholische drank maken en verkopen? Dan moet Klaas zich inschrijven als ondernemer bij de Kamer van Koophandel en bij de belastingdienst.

Daarna moet Klaas bij de belastingdienst of douane een vergunning aanvragen voor het zelf maken van accijnsgoederen. Zo'n vergunning heet een 'vergunning accijnsgoederenplaats' (AGP). Die vraagt Klaas aan bij de belastingdienst of douane. Er worden eisen gesteld aan Klaas als persoon en aan de locatie van de AGP. Een woonhuis krijgt nooit een vergunning AGP. Door vervolgens aanvullend of tegelijk een vergunning vervaardiging in een [AGP](#) aan te vragen en te krijgen, kan Klaas periodiek elektronisch aangifte doen van de te betalen accijns. Hij doet aangifte in [Mijn Douane](#). De accijns betaalt Klaas pas als de alcoholhoudende drank is 'uitgeslagen' en dus daadwerkelijk is verkocht.

Overigens: niet-alcoholhoudende dranken zoals vruchten- en groentesappen, mineraalwater en limonade zijn in Nederland onderworpen aan verbruiksbelasting. Voor het produceren uit concentraat of opslaan daarvan heeft Klaas een vergunning inrichting verbruiksbelastinggoederen nodig en moet hij aangifte doen van verbruiksbelasting bij alcoholvrije dranken.

Meer info

www.belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/bldcontentnl/belastingdienst/privé/aangifte_doen/andere_belastingen/accijnsgoederen_of_verbruiksbelastinggoederen_maken_in_nederland_2/zelf_accijnsgoederen_maken

10 Zelfgeproduceerde alcoholische drank

Accijnswetgeving

Binnen de EU is er vrij verkeer van goederen. Je betaalt geen invoerrechten als je bier of wijn importeert uit een andere lidstaat. De goederen invoeren bij de Belgische of Nederlandse douane is niet nodig. Je moet wel btw en accijns betalen.

Accijns is een nationale belasting op alcoholhoudende dranken, minerale oliën en tabaksproducten. Ieder land hanteert eigen tarieven voor accijns. Exporteren Sofie en Klaas alcoholische dranken naar respectievelijk Nederland en Vlaanderen, dan kunnen ze de accijnstool van de Europese Commissie gebruiken om te weten wie de accijns moet betalen.

Ook al betaalden Sofie en Klaas reeds accijns in eigen land, dan zullen ze in respectievelijk Nederland en Vlaanderen opnieuw een accijnsschuld creëren. Accijnzen zijn immers verschuldigd in de lidstaat waar je goederen geconsumeerd worden.

De accijnstarieven zijn verschillend in alle lidstaten van de EU. Verkoop je je wijn B2C, dan is het verschuldigd accijns voor voor rekening van de producent.

Voor elke overbrenging van de goederen van België naar Nederland zal een borg moeten gesteld worden voor de accijnzen die van toepassing zijn op de zending.

Er zal voor de overbrenging van de wijn een handelsdocument moeten worden opgesteld samen met het borgbewijs per zending. Na levering van de goederen bij de particulier zullen accijnzen moeten worden betaald. Sofie en Klaas zullen een boekhouding moeten voeren van de geleverde goederen waarin ook de plaats van levering moet vermeld worden.

Op basis van het bewijs van betaling van de accijnzen in Nederland of Vlaanderen kunnen Sofie en Klaas nadien in eigen land een terugbetalingsaanvraag indienen bij het kantoor in eigen regio voor die accijnzen die op de goederen in Vlaanderen/Nederland werden betaald, maar in Nederland/Vlaanderen werden geleverd.

Zouden Sofie en Klaas echt volop willen inzetten op de verkoop van hun wijn in Nederland/Vlaanderen, dan kunnen ze na overleg eventueel een beroep doen op afwijkende vereenvoudigde procedures.

Komen Nederlandse/Vlaamse klanten de wijn bij Sofie/Klaas ophalen, dan blijft de accijns verschuldigd in België/Nederland en moeten ze geen accijns betalen in het buurland.

Meer info

https://financien.belgium.be/sites/default/files/Customs/NL/PDF/Ondernemingen/Accijnzen/Brochure_Accijnzen_E-Commerce_vanuit%20Belgi%C3%AB_NL_A4.pdf

Meer info

<https://financien.belgium.be/nl/ondernemingen/accijnzen>

Alcohol verkopen in de detailhandel

Om alcoholische dranken te verkopen, heeft Sofie een 'handelaarsvergunning alcohol' nodig. Het maakt niet uit of ze een groothandel of kleinhandel is. De handelaarsvergunning alcohol vraagt ze aan bij de dienst Douane en Accijnzen. Ze kan hiervoor ook terecht bij haar ondernemingsloket. Ook dan kan de gemeente haar nog om een bewijs van goed gedrag en zeden vragen en eventueel om een speciale vergunning voor 'verkoop van sterke dranken'.

Alcohol verkopen in de boerderijwinkel of het marktkraam

Heeft Klaas een **agrarisch bedrijf met als neventak verkoop of als neventak horeca of recreatie**? Dan heeft Klaas geen bestemming als detailhandel of horeca, en mag hij geen alcohol verkopen of schenken.

De Alcoholwet maakt namelijk onderscheid tussen twee varianten:

1. Gebruik ter plaatse (horeca),
2. Verstrekken voor gebruik elders (slijterij/winkel).

Voor verkoop van dichte flessen alcohol heeft Klaas officieel een slijterijvergunning nodig, al wordt 'een flesje witte wijn bij je aspergeboerderij' vaak gedoogd. Voor het schenken van alcohol heeft Klaas een alcoholvergunning/drank- en horecaverunning nodig of vraagt hij per evenement ontheffing aan. Bij het schenken van alcohol worden ook eisen gesteld aan de inrichting van de plek (te vinden in het Besluit bouwwerken leefomgeving) en aan de ondernemer (diploma sociale hygiëne).

Heeft Klaas een **marktkraam op de warenmarkt**? Dan mag hij geen alcohol verkopen of schenken.

Heeft Klaas een **winkel (speciaalzaak, supermarkt, slijterij)** met een bestemming detailhandel? Dan mag hij sterke drank verkopen met een slijterijvergunning. Alleen in dichte flessen, niet schenken. In de slijterij mag Klaas alleen drank (met en zonder alcohol) en artikelen als kurkentrekkers, wijnkoelers en glazen verkopen. Hij mag die producten ook via een online slijterij verkopen of op bestelling bij klanten aan huis bezorgen.

Verkoopt Klaas zwak-alcoholhoudende dranken (met minder dan 15% alcohol), bv. bier, wijn, port of sherry? Dan heeft hij voor een winkel met de omgevingsvergunning detailhandel (bestemmingsplan detailhandel) geen extra slijterijvergunning nodig. Onder de nieuwe alcoholwet mag hij een proeverij houden. Maar hij mag niet schenken tegen betaling: voor het schenken van alcohol heeft Klaas namelijk een drank- en horecaverunning of alcoholvergunning nodig (<https://ondernemersplein.kvk.nl/alcohol-schenken-met-een-drank-en-horecaverunning>).

10 Zelfgeproduceerde alcoholische drank

Schenken is niet gelijk aan proeven. 'Zomaar' alcohol schenken op markten en evenementen mogen Sofie en Klaas niet doen. Ze dienen hiervoor een aanvraag te doen. Sowieso mogen ze nooit alcohol aanbieden aan jongeren onder de 16 jaar (in België) of onder de 18 jaar (in Nederland).

Algemene opmerking: thee is in België een nationaal accijnsgoed. Een Nederlander die in België thee wil verkopen, heeft een vergunning nodig.

Alcoholische dranken op evenementen

Wil Sofie alcoholhoudende dranken verstrekken, dan heeft ze in bepaalde gevallen een voorafgaande vergunning nodig. Een 'drankvergunning' verwijst naar een (gemeentelijke) toelating voor het verstrekken van gegiste en/of sterke dranken voor verbruik ter plaatse: in vaste drankgelegenheden (de horeca: café, restaurant, hotel, cafetaria, frituur, tearoom, ...), reizende drankgelegenheden (bv. verkoop op markten) of occasionele drankgelegenheden (gelegenheids-evenementen en fuiven).

Wanneer Sofie gegiste dranken serveert in combinatie met een 'maaltijd' moet ze geen drankvergunning aanvragen.

Welke gemeente verleent de toelating voor een reizende drankgelegenheid?

Voor vaste drankgelegenheden is het simpel: de gemeente waar de uitbating zich bevindt, verleent de vergunning.

Voor reizende drankgelegenheden is de regelgeving niet glashelder, er wordt alleen gesproken van 'de bevoegde gemeente'. In de praktijk blijkt dit de gemeente te zijn waar de onderneming gevestigd is.

Alcoholische dranken op evenementen

Wil Klaas als horecaondernemer bij een evenement bier, wijn, port of sherry verkopen? Dan heeft hij (of de evenementenorganisatie) een ontheffing Alcoholwet van de gemeente nodig. Die geldt voor een aaneengesloten periode van maximaal 12 dagen. Hij kan voor hetzelfde jaarlijkse evenement 1 ontheffing krijgen. Mogelijk heeft hij ook een **evenementenvergunning** nodig.

De (ontheffing) drank- en horecaverunning vraagt hij digitaal aan bij de gemeente via de **berichtenbox**.

Klaas kan die ontheffing alleen aanvragen als hij (of een ander persoon in zijn bedrijf) beschikt over het diploma sociale hygiëne. De persoon met het diploma sociale hygiëne dient altijd bij het evenement aanwezig te zijn. Het diploma is persoonsgebonden, niet bedrijfsgebonden.

Op markten en beurzen mag Klaas nooit alcohol schenken of laten proeven. Voor **evenementen** kan schenken zijn toegestaan onder de evenementenvergunning en worden eisen gesteld aan de openbare orde en veiligheid – naast de eisen aan de plek en de personen die schenken.

ADVIESBUREAUS

SBB Accountants & Adviseurs

SAMEN SLIM ONDERNEMEN

Een land- of tuinbouwbedrijf uitbaten vergt vandaag meer dan alleen vakkennis. Maar je hoeft het niet allemaal alleen uit te zoeken. Met al je vragen kan je terecht in één van de 27 SBB-kantoren. Onze medewerkers waarborgen je een volledige begeleiding inzake accountancy, fiscaliteit, vennootschappen en sectorspecifieke aangiften. En voor meer gespecialiseerde opdrachten kan je terecht bij onze adviseurs.

Ondernemers in de Korte Keten worden vaak geconfronteerd met specifieke uitdagingen. SBB is de sparringpartner van diverse ondernemers in de Korte Keten, en kan zijn ervaring aanwenden om ondernemers in die sector te helpen.

BEDRIJFSECONOMISCH ADVISEURS

Onze bedrijfseconomische adviseurs hebben veel ervaring in hun sector en bieden oplossingen op maat bij belangrijke (investerings)projecten als:

- opmaken van een financieel plan
- aanvragen van VLIIF steun
- advies bij bedrijfsovername
- expertises, waardeschattingen en bedrijfsaudits
- ...

MILIEUADVISEURS

De invloed van de milieuwetgeving op je bedrijfsvoering groeit met de dag. Onze milieuadviseurs begeleiden je bij alle milieudossiers en -doorlichtingen (bv. bij overname) en bieden bijstand als extern milieucoördinator.

TECHNOLOGISCHE BOUWADVISEURS

Bij SBB vind je specialisten die een duidelijk zicht hebben op nieuwe bouwtechnische technieken en ook veel ervaring hebben in samenwerken met architecten en stallen- en loodsbouwers. Je kan bij hen terecht voor:

- ontwerpen veestallen en loodsen
- erfordering
- emissiearme gebouwen
- ventilatie- en klimaatadvies
- renovatie stallen

Meer informatie vind je op de website: www.sbb.be

ZLTO Advies

De adviseurs van ZLTO bieden adviesdienstverlening die strategisch relevant is voor de ondernemer en zijn onderneming. Naast de eigen onderscheidende expertise, worden waar nodig anderen vanuit het netwerk betrokken om te helpen bij toekomstbepalende en richtinggevende keuzes.

OMGEVINGSADVIES

Voor de realisatie van ondernemersplannen heeft ZLTO de kennis in huis om ruimtelijke ordenings-, milieu- en bouwzaken te begeleiden. Denk daarbij aan overleg met gemeente en andere partijen, indienen van principeverzoeken en vergunningsaanvragen. Ook de kennis voor ruimtelijke kwaliteitsverbetering is voorhanden. Bij ontwerp en realisatie van nieuwbouw, verbouw, renovatie of restauratie is aandacht voor budget, bouwtechnische aspecten en inpassing van het plan in de omgeving. Tevens wordt milieuadvies verzorgd om te ontzorgen in deze complexe materie. Of dit nu gaat om een MER procedure, een complete aanvraag omgevingsvergunning milieu, melding Activiteitenbesluit of Wet NatuurBeschermingsvergunning. Daarbij horen vanzelfsprekend diverse milieutechnische onderzoeken, variërend van geur en bodem tot luchtkwaliteit en ammoniak en een Aerius-berekening.

ONDERNEMERSCOACHING EN BEDRIJFSADVIES

Of het nu gaat om bedrijfsontwikkeling, -groei, -overname of -beëindiging. Voor elke fase van ondernemerschap is advies en ondersteuning beschikbaar.

Een ondernemerscoach helpt ondernemers om alle ballen in de lucht te houden. Daarbij wordt gekeken naar de eigen kracht en kwaliteiten en waarbij hulp van anderen nodig is om de strategische weg naar de toekomst uit te zetten.

Een adviseur kan meedenken over nieuwe plannen of bedrijfsaanpassingen en de daarvoor te maken keuzen. Zaken welke hierbij aan bod kunnen komen zijn rentabiliteitsberekeningen en financiering voor investeringen. Ook het samen uitwerken van liquiditeitsprognoses is mogelijk.

VASTGOED

Naast advies op bedrijfsontwikkeling en omgevingsvraagstukken is er ook een afdeling vastgoed. Zij kunnen bijstaan bij de aankoop van gronden of complete boerderijen, taxaties enz.

Meer informatie vind je op de website: www.zltoadvies.nl

COLOFON

Het handboek 'Handelen van lokale producten in het grensgebied Vlaanderen-Nederland' is een onderdeel van het Europese LEADER-project Boergondische Buren. Het project stimuleert samenwerking tussen ondernemers aan beide zijden van de grens in de gemeenten Hulst/Terneuzen in Nederland en het Belgische Waasland. De betrokken projectpartners zijn: EGTS, EROV, Plattelandscentrum Meetjesland en ZLTO.

Europees Landbouwfonds
voor Plattelandsontwikkeling
Europa investeert
in zijn platteland

provincie
Oost-Vlaanderen

EGTS LINIELAND

In 2011 richtten Vlaamse en Nederlandse partners een Europese Groepering voor Territoriale Samenwerking (EGTS) voor Linieland van Waas en Hulst op. Deze overheidsorganisatie heeft als doelstelling het bevorderen van samenwerking over de grens en het realiseren van gezamenlijke projecten. Om dit te verwezenlijken, slaan acht partners de handen in elkaar. De EGTS bestaat op lokaal niveau uit de Belgische gemeenten Beveren, Sint-Gillis-Waas en Stekene en de Nederlandse gemeente Hulst. Op provinciaal niveau zijn de provincies Oost-Vlaanderen en Zeeland betrokken.

www.egtslinieland.eu

EROV

Het doel van EROV is het stimuleren van ondernemers in de provincie Oost-Vlaanderen om het beste uit zichzelf en hun organisatie te halen. Gestreefd wordt naar een welvarende en bloeiende provincie. EROV werkt sectoroverschrijdend en gelooft in co-creatie tussen verschillende types ondernemers, kennisinstellingen en andere partners. Dit door het organiseren van lokale netwerkevents en het aanbieden van laagdrempelige opleidingsmomenten. Er is een verbindende en accelererende rol in verschillende projecten ter ondersteuning van de lokale economie.

www.erov.be

PLATTELANDSCENTRUM MEETJESLAND

Het Plattelandscentrum is een vzw die ernaar streeft om het platteland 'van binnenuit' te laten beleven door bezoekers en inwoners van Meetjesland. Dit door het Provinciaal Streekcentrum Huysmanhoeve verder uit te bouwen, coöperaties rond hoeve- en streekproducten te ondersteunen en tal van activiteiten en cursussen te organiseren.

www.plattelandscentrum.be

ZLTO

ZLTO is een vereniging van en voor 13.000 boeren en tuinders in Zeeland, Noord-Brabant en Zuid-Gelderland. De organisatie staat voor de continuïteit van de land- en tuinbouw en toekomstperspectief voor boeren en tuinders. Dit door de schakel te vormen tussen boeren en tuinders, de overheid, het bedrijfsleven en de maatschappij. Met belangenbehartiging, het leiden van innovatieve projecten en bedrijfsadvies wordt perspectief gecreëerd voor agrarische ondernemers.

www.zlto.nl

